

КОМПАРАТИВІСТСЬКІ СТУДІЇ СТЕПАНА ХОРОБА: ПРЕДМЕТ І СТРАТЕГІЯ

Уперше зі Степаном Хоробом я зазнайомився, здається, 2002 року, коли писав відгук на його автореферат докторської дисертації про модерністські типи художнього мислення в українській драматургії кінця XIX-початку XX століття. Уже тоді я запримітив його прагнення розглядати явища національного драматургічного і сценічного процесу в контексті розвитку західноєвропейського літературно-мистецького процесу, в порівняльно-типологічних зіставленнях. У кожному розділі його наукового дослідження – про неоромантизм, символізм та експресіонізм – був підрозділ зорієнтований на компаративістські паралелі, що робило його вивчення не лише предметним, а й до певної міри панорамним у стратегічному з'ясуванні таких непростих явищ, як неоромантизм, символізм та експресіонізм, своєрідність їх функціонування в драмі і на сцені, врешті, попри помітні впливи, їх естетичну і культурну самодостатність. Цю рису дослідницької стратегії здобувача докторського ступеня зауважив під час захисту дисертації її офіційний опонент – відомий теоретик і компаративіст професор Роман Гром'як, як він сам мені оповідав, жалкуючи, що захист у Львівському університеті імені Івана Франка цієї наукової студії передбачає присвоєння докторанту лише одного наукового ступеня: історика української літератури.

То вже наступного року у Варшавському університеті під час проведення там щорічних наукових українсько-польських зустрічей, ініціатором яких був тодішній завідувач кафедри україністики університету професор Стефан Козак, я мав змогу ближче і безпосередньо запізнатися зі Степаном Хоробом, навіть брати участь в обговоренні його виступу, здається, про фольклорні та міфологічні засади художнього мислення Лесі Українки та Юліуша Словацького. Відтоді я уважно стежу за творчістю мого прикарпатського колеги, тим паче, що нас єднає не лише спорідненість поглядів на проблеми польсько-українських взаємин в літературі і мистецтві, а й близькість позицій як істориків національного письменства, надто ж коли йдеться про імена і твори літераторів української еміграції, скажімо, О. Олеса, Л. Білецького, Ю. Бойка-Блохина, С. Вінченза, Л. Мосендза, В. Державина, Л. Рудницького та ін. Врешті, спільність зацікавлень у виявленні типологічних збігів та відмінностей, приміром, між І. Франком, Лесею Українкою, В. Пачовським, В. Винниченком, М. Кулішем, Ю. Косачем та зарубіжними письменниками тощо. Нерідко наші розмови про них завершуються змістовними публікаціями. Відрадно, що Степан Хороб уміє прислухатися до порад і пропозицій, зчаста толеруючи їх, однак віднаходячи свою стратегію дослідження. Так було, наприклад, із виданим ним двотомником «Історії української літератури» Леоніда Білецького у 2015 році (якраз тоді я упорядкував і видав тритомне дослідження «Шевченкіана Леоніда Білецького»).

І все ж, коли проаналізувати зміст книг Степана Хороба, то в них неважко помітити праці з виразним компаративістським спрямуванням, починаючи від першої книжки «Українська драматургія: крізь виміри часу (Теоретичні та історико-літературні аспекти драми)» (1999) і завершуючи останнім монографічним дослідженням «Сторінки історії української драматургії кінця ХІХ-початку ХХ століття» (2018). А видана 2013 року праця «Діалоги у відсвіті слова (Українська драматургія в типологічних зіставленнях)» цілковито присвячена проблемам сучасної компаративістики. Важливо, що дослідник у багатьох таких студіях, окрім традиційних контактено-генетичних зв'язків української і зарубіжної драми, зчаста вдається до принципів порівняльної типології національної і західноєвропейської драматургічної творчості на різних її рівнях – тематологічному («Український і польський драматургічно-сценічний модернізм зламу ХІХ-ХХ століть в інтерпретації Івана Франка», «Драматургія Галичини періоду міжвоєнн: самодостатність українського і польського модернізму», «Український драматургічно-театральний модернізм у контексті вибору між Сходом і Заходом»), морфологічному («Модус українського драматургічного експресіонізму та символізму», «Становлення експресіонізму в українській драматургії перших десятиліть ХХ століття і західноєвропейська експресіоністська драма», «П'єси Василя Пачовського в контексті західноєвропейської символістської драми»), генеалогічному («Фольклорні та міфологічні засади драматургії Лесі Українки і Юліуша Словацького», «Драматургія О. Олеся і Моріс Метерлінк», «Драматургія Вільяма Батлера Єйтса початку ХХ століття й українська модерна драма: від символу до ритуалу»), поетики («Поліфункціональність ремарки в українській і європейській модерній драмі», «Авторська стратегія в структуруванні діалогу і реплік української та зарубіжної експресіоністської драматургії», «Поетика конфлікту в експресіоністській драматургії Володимира Винниченка»). Так чи інакше в таких наукових компаративістських студіях Степан Хороб вдало використовує як теоретичні, так й історико-літературні підходи, виявляючи особливості напрямів і стилів в українській і європейській драмі, зокрема в її модерністських зразках.

У руслі компаративістики написані Степаном Хоробом інші цікаві студії, присвячені проблемам перекладу п'єс зарубіжних авторів українською мовою («Методологічні концепти в інонаціональному бутті драматургічного твору: транслятологічні паралелі»), проблемам інтертекстуальності («Оновлення сценічних форм і модифікація драматичного конфлікту в п'єсі «Украдене щастя» Івана Франка, «Лірико-інтимна драматургія О. Олеся в сценічній інтерпретації «Молодого театру» Леся Курбаса, «Повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» у системі українського «поетичного кіно») чи й загалом проблемам рецептивної естетики, що увиразнюється в його мистецтвознавчих статтях і рецензіях на вистави, оперні спектаклі і кінокартини. При цьому, варто зазначити, виходячи із своїх завдань і засобів, Степан Хороб звертається до різних концептів та методологій: від феноменологічних до семіотико-

структуралістських, адаптуючи їх відповідно до предмета і стратегії кожної компаративістської студії. Загалом характерною особливістю такого типу його досліджень є не тільки ґрунтовна фактографічність, аргументована творами і творчістю українських та зарубіжних драматургів, а й коректність типологічних зіставлень, обґрунтованість і тактовність чи то контактено-генетичних, чи то історико-порівняльних аспектів.

Цікавими і необхідними є компаративістські праці Степана Хороба в осмисленні ним постаті такого художника слова, як Станіслав Вінценз («Станіслав Вінценз і вклад польських письменників у розвиток української прози про Гуцульщину: специфіка міфопоетики»), вчених Володимира Державина («Науковий універсум Володимира Державина»), Леоніда Білецького («Леонід Білецький – історик українського письменства»), Леоніда Рудницького («Компаративістські віднокола Леоніда Рудницького») та ін. Їх твори і праці, що появилися порівняно недавно в Україні завдяки сприянням Степана Хороба (як упорядника, редактора, дослідника і коментатора), до певної міри можуть слугувати зразком наукової та видавничої культури, на їх сторінках так чи інакше оприявлені порівняльно-типологічні праці, що мають неабияку наукову цінність. Тематично до видань їх праць можна зарахувати також драматургічну творчість одного із очільників літературного угруповання «Логос» Григора Лужницького («Посол до Бога», «Вибране») і недавно видану антологію української релігійно-християнської драми «Сценічне слово Благовісту», збирачем-джерелознавцем та упорядником яких є Степан Хороб. У вступних статтях до цих книг, що стали рідкістю для нашого читача, їх автор також використовує компаративістський інструментарій – контактено-генетичний, порівняльно-історичний, герменевтичний, інтертекстуальний та ін.

Судячи із компаративістських публікацій Степана Хороба, він час від часу вдається до рецензування українських та зарубіжних видань з проблем типології явищ, процесів, постатей (приміром, п'єс французьких авторів Ежена Лабіша «Мізантроп» та Армана Салакру «Маргарита», що їх переклала українською Ярина Салига, монографій В. Вишинського «Гергарт Гауптман: жанрово-стильові особливості драми», П. Летнянчина «Особистість у драмах Бернарда Шоу, Івана Франка, Володимира Винниченка», Наталії Лобас «Карнавальна поетика міжвоєнної експериментальної прози (Майк Йогансен і Вітольд Гомбровіч», Ольги Блашків «Тенденція до «ліризації» драми в творчості О. Олеса та Вільяма Батлера Єйтса» та ін.). Таке рецензування разом із вивченням української літератури, передовсім драматургії, в системі міжнаціональних взаємин і контекстів становлять предмет і стратегію компаративістських студій дослідника із Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професора – Степана Хороба.

Ростислав Радишевський, м. Київ